

Op de vleugels van uitvliegende woorden

Anne Vegter. (2017). *Wat helpt is een wonder: Gedichten van de dichter des vaderlands 2013–2017*. Amsterdam: Querido. Isbn 978 90 214 0440 0, € 17,99, 136 blz.

Een beetje geschiedenisboek is niet actueel. Al te recente gebeurtenissen vind je er niet in terug, al was het alleen maar omdat het schrijven en uitgeven van zo'n boek vaak jaren vergt. Bovendien mag je – naast dit praktische oponthoud – ook hopen dat de historicus van dienst zich enige tijd bezonnen heeft over zijn onderwerp nog vóórdat hij ook maar één letter aan het papier toevertrouwd. Nee, voor actuele geschiedenis zijn wij eerder op vluchtige media als dag- en weekbladen aangewezen, om over de nog kortademiger *social media* maar te zwijgen.

Maar gelukkig is er de poëzie! En meer specifiek het Dichterschap des Vaderlands. Anne Vegter was tijdens haar vierjarig bewind wat minder zichtbaar dan haar voorganger. Ramsey Nasr schuwde naast de poëzie ook het actuele debat niet en schoof al te regelmatig aan bij talkshows en nieuwsprogramma's. Zoiets moet je liggen, het is niet meteen wat je van een dichter verwacht. Maar ook Vegter trok het land door als een bevlogen ambassadeur van de dichtkunst. Ze bezocht scholen, leerde kinderen dat gedichten doorgronden iets anders is dan rijmschema's benoemen. Waarvoor hulde!

En nu ligt *Wat helpt is een wonder* voor me, een overzicht van vier jaar nationaal dichterschap. Dat is natuurlijk geen geschiedenisboek (gelukkig niet!), maar wel een bundel met gedichten die behalve aan de actualiteit ook aan reflecties óp die actualiteit ruimte bieden.

Iemand zei geschiedenis zoekt naar evenwicht.

De tellingen hebben ons overtuigd: mensen en mogendheden in ongelijke mate.

Nu lopen de cijfers langs de wegen van Europa vol speeksel, vol tranen, vol dringende verwachtingen.

En waar zou jij op hopen als je verhaal, je land, je stad, je monument, je berg, je dorp, je eer, je school, je huis, je deken, je matras, je nachtrust dagelijks aan stukken werden gerukt?

Geschiedenis vindt evenwicht, maar niet vanzelf.

En onze harten slaan de tijd, beng beng, om het logeerbed te kloppen.

Dit gedicht, gedateerd 7 september 2015, heet 'Welkom in Nederland' en het gaat natuurlijk over de vluchtelingencrisis die op dat moment het nieuws beheerste. Maar het vertelt meer. Want waar de nieuwswaarde inmiddels is weggeëbd en de historische analyses nog op zich laten wachten, plaatsen woorden als 'Nu lopen de cijfers langs de wegen' het probleem in een ander, meer psychologisch perspectief. Het gaat in een gedicht niet om schokkende beelden die een dag later van het netvlies verdwenen zijn, noch om de objectieve duiding achteraf. Het gaat om een blijvend ongemakkelijk gevoel dat losstaat van elke visie die de lezer op het vluchtelingenprobleem kan hebben.

Een ander schokkend nieuwsfeit dat zich tijdens de wacht van Vegter heeft afgespeeld, is natuurlijk de MH17-ramp. De datum: 17 juli 2014.

Twintig keer naar het journaal gekeken en het is nog steeds waar: zomaar in het web gevlogen van de oorlog van anderen.

Bestaat er in het Russisch ook een woord voor schuld, woord voor genade, noem het woord dat macht niet duldt:

voor zulke pijn heb je niet eens een woord.

Twintig keer naar het journaal gekeken en het is nog steeds moord. Je zoekt de weefsels van dit abrupt verhaal. Je vindt

het woord, who cares of het bestaat of niet. Wereldverdriet.

Dit is geen gedicht speciaal voor mensen die een geliefde verloren hebben bij ramp. Die hoeven er niet aan herinnerd te worden. Hun verdriet heeft zich allang vastgezet in alles wat ze doen en denken. Dat gaat nooit meer weg, die hebben daar geen woorden voor nodig.

Het zijn wij, de betrekkelijk neutrale lezers, die wanhopig naar woorden zoeken. Dankzij een structuur met enkele mooie enjambementen leidt het gedicht ons door die zoektocht: 'waar', 'woord', 'pijn', 'moord' en nogmaals 'woord'.

Ik had in eerste instantie alleen wat moeite met het slot, 'Wereldverdriet'. Het leek erop alsof het gedicht na alle vragen het alles verlossende antwoord bood. Dat woord waar jij naar zoekt, beste lezer, is 'Wereldverdriet'. Dat zou wel erg makkelijk zijn. Maar nee, het is juist deze interpretatie die te makkelijk is. Het feit dat wij allemaal tevergeefs op zoek zijn naar woorden, dát is het echte

Anne Vegter bij haar optreden op het gedichtenfestival Het Tuinfeest in Deventer, 2013. Foto: CC | Emelha

wereldverdriet. Het is een gedeelde rouw van iedereen die op afstand staat en toch betrokken is. Daar is helemaal geen woord voor, en juist die emotionele taalachterstand delen wij met elkaar.

Wat helpt is een wonder bestrijkt een periode die nog veel meer schoonheid en vooral ellende met zich meebracht. De inhuldiging van onze nieuwe koning en de opening van de tentoonstelling 'Sexy Ceramics' in Leeuwarden. Maar ook de aanslagen op *Charlie Hebdo* en op de Bataclan. Maar laat ik er tot slot voor uw (en mijn!) gemoedsrust maar iets anders uit halen:

Het geheim van de boekhandelaar

Je verkoopt boeken maar eigenlijk geef je liefde door
je geeft adviezen maar eigenlijk wijs je op vergezichten
je noemt een auteur maar eigenlijk raad je een verlangen

je wacht op een vraag maar eigenlijk stel je vragen

je verkoopt boeken maar eigenlijk verplaats je taal
je wijst op de kasten maar eigenlijk zijn het horizonnen
je zegt omzet maar eigenlijk fluister je kapitaalbandje
je noemt een titel maar eigenlijk deel je vleugels uit

je verkoopt boeken maar eigenlijk vertel je verhalen
je wordt getipt maar eigenlijk ben je een lezers lezer
je citeert 'mooi is de menselijke rede, en onoverwinnelijk'
je bent een eiland maar eigenlijk verkoop je lifelines

De datering, 10 januari 2015, en de toelichting, 'Hart onder de riem van de Nederlandse boekverkopers', zeggen mij

op dit moment eerlijk gezegd niets meer. Het zal wel een krantenbericht over de teruglopende boekenomzet zijn geweest. Maar juist die vergane herinnering geeft dit gedicht eeuwigheidswaarde. Het doet mij denken aan een affiche dat ik ooit op een boekwinkeldeur zag. 'This is a bookshop' meldde de tekst. En: 'Cross-roads of civilization, refuge of all the arts'. Waarna nog een stuk of wat aanbevelingen volgden, waarvan er vooral eentje zo mooi aansluit op het gedicht van Vegter: 'From this place words may fly abroad'. Boeken, taal, gedichten delen vleugels uit en bieden daardoor vergezichten die de dagelijkse realiteit ons niet kan geven. En juist daarom laat de geschiedenis zich zo goed in poëzie vangen. De dichtkunst is een 'lifeline', een reddingsboei. Zij vist ons op uit de modderpoel van alledaags nieuws en zet ons veilig aan land. Op ons eigen eiland. ■

Jan de Jong